

A TÁRSADALOM BIZTONSÁGA ÉS A KLERIKÁLIS BOLSEVIZMUS

VITÁK A VALLÁS- ÉS LELKIISMERETI SZABADSÁGRÓL OROSZORSZÁGBAN

Több, legalábbis vitatható tisztaságú parlamenti választást követően Oroszországban ma kétségtelenül szabadon működnek a politikai pártok. Tevékenységüknek azonban nincs és igazán nem is lehet hagyománya és így súlya sem. Hiszen az orosz történelemben nem egészen egy évtizedig – az 1905. október 17-én kihirdetett cári alkotmánytól az első világháború kitöréséig – tartott csupán a politikai pluralizmus története. Ez az oka annak, hogy a 170 magyarországnyi, soknemzetiségű atomnagyhatalom jelenlegi és jövőbeli berendezkedéséről felvetődő megannyi égető kérdésre többnyire ma sem az „euroatlanti” világban szokásos pártpolitikai vitákban születik a válasz. Puccsok, fegyveres lázadással való fenyegetőzések, a végrehajtó és a törvényhozó hatalom nemegyszer véres utcai összecsapásai sorában 1997 nyarára többek között ilyen horderejű kérdéssé vált a lelkiismereti és vallásszabadság ügye.

A Szövetségi Gyűlés alsóházaként funkcionáló állami дума 1997. június 18-án a 450 képviselő közül 337 szavazatával második olvasatban elfogadta „A lelkiismereti szabadságról és a vallási egyesületekről” benyújtott törvénytervezetet; ezt megelőzően a törvényalkotók öt hónapig egyetlen ülést sem tartottak. Később kiderült az is, az első és a második olvasatban különböző címeken szerepelt a szöveg, a második változat elolvasására pedig a képviselők alig kaptak időt, és a vita is csupán 33 percig tartott. A harmadik olvasatban, július 23-án, a honatyák mindössze 1 perc 37 másodpercet foglalkoztak a törvénytervezettel. Határozatukat a felsőház szerepét betöltő Szövetségi Tanács 1997. július 3-án – szintén abszolút többséggel – megerősítette. A törvény aláírását azonban a szabadságáról visszatérő Jelcin elnök 1997. július 22-én megtagadta, és átdolgozásra visszaadta a nyári szabadságra vonult törvényhozóknak.

Nincs kétség afelől, hogy ebben az ügyben a Szövetségi Gyűlés mindkét háza élni fog – egyébként nagyon szűkre szabott – alkotmányos jogosítványaival, és ősszel megvétózza az elnöki döntést. A doku-

mentum így várhatólag elindul majd a hatalmi ágak közötti végtelen vándorúton, megismételve a „műkinestörvény” sorsát. Ez a sajátos lebegtetés, az orosz demokrácia furcsa, harmadik utas megoldása azonban már önmagában sarastroí győzelem a sötétség birodalma felett. Hiszen egyelőre az is nagy szó, hogy nem vált törvénné a törvénytelenység: nem lett véglegesen az orosz nemzeti tulajdon része a szovjet vezetés által a második világháború alatt és után útnak indított Trófeaszerező Bizottságok által összegyűjtött, majd jogalap nélkül a Szovjetunióba szállított idegen vagyon. És nem lett államvallás az ortodoxia.

„A lelkiismereti szabadságról és a vallási egyesületekről” szóló törvény ráadásul több, mint amiről szól. Az évek óta folyó háborúban az orosz fejlődés mikéntje a tét: az ortodoxia ősi kivételesség princípiuma, a szovjet rendszer háromnegyed évszázadából visszamaradt, elevenen élő felsőbbrendűség-eszme s velük egy autoritér társadalom képe állt – áll ma is – szemben az egyenlőségeszmére alapozott plurális Oroszország megteremtésének legalább elméleti lehetőségével. Az előbbire szavaztak az 1930-as évek óta domináns ideológiaként ható nacional-bolsevizmus híveiként az állami дума többségét alkotó kommunista frakció képviselői,¹

a szintén hagyományos orosz birodalmi nacionalizmus nevében a Zsirinovszkij-féle liberális demokrata frakció valamennyi tagja, és a „Házunk, Oroszország” párt frakciójának „szovjet etatista” képviselői, a centralizált, erős állam szószólói. Ők voltak azok, akik már jóval a törvénytervezet beterjesztése előtt, 1996 decemberében szokatlanul tisztelettel-

jes felhívással fordultak Jelcin elnökhöz. Mivel a vallás- és lelkiismereti szabadságról szóló törvény körüli botrány 1997 nyarán látszólag váratlanul robant ki és került hetekre a világsajtó figyelmének központjába, nem árt felidézni a fél évvel korábban keletkezett, de a nyilvánosság számára ismeretlen, csupán az állami дума iratai között szunnyadó dokumentumot, amelyből világosan kitetszik a törvény

A TÖRVÉNY ALÁÍRÁSÁT
A SZABADSÁGÁRÓL VISSZATÉRŐ
JELCIN ELNÖK
1997. JÚLIUS 22-ÉN MEGTAGADTA,
ÉS ÁTDOLGOZÁSRA VISSZAADTA
A NYÁRI SZABADSÁGRA VONULT
TÖRVÉNYHOZÓKNAK.

háttere, valódi indítékai és legtöbb anomáliájának ideológiai-politikai gyökerei.

*

„Az Oroszországi Föderáció Szövetségi Gyűlése
Állami Duma

Felhívás az Oroszországi Föderáció elnökének bizonyos vallási szervezetek tevékenységének veszélyes következményeiről Oroszország állampolgárai, családjai, a társadalom egészségére nézve

Tisztelt Borisz Nyikolajevics!

Az állami дума képviselői Oroszország különböző régióiban gyakran kénytelenek felelni választóik azon kérdésére,² miért bukkant fel nálunk olyan sok külföldi hittérítő és annyi hazai követőjük? Kontrollálja-e a kialakult helyzetet az Oroszországi Föderáció elnöke, kormánya és Szövetségi Gyűlése? Van-e átgondolt állami politika a vallási kapcsolatok területén?

Jelenleg az Oroszországi Föderációban nagy számban alakultak új, többek között destruktív és külföldről keményen kézben tartott vallási szervezetek. Csak a nagyobbak közül több mint félszáz tevékenykedik, a kisebbekből, példának okáért a koreai eredetűekből, egyedül Moszkvában nyolcvan működik.

Néhány úgynevezett vallási szervezet munkája kémiszolgálatok tevékenységéhez hasonlatos. Különösen emlékeztet erre az amerikai Szcintológiai Egyház működése. Előrenyomulását regisztrálták Obnyinszk városának stratégiai fontosságú vállalataiban, valamint Oroszország legkülönbözőbb régióiban az ipari-katonai komplexum gyáraiban.

A nagy világvallásokhoz tartozó embereket az erkölcsi alapelvek és értékek közös felfogása egyesíti, az új, destruktív vallási szervezetek követőit, híveit viszont a »tanító« tekintélye fogja össze. Ebből fakad a világvallások bizonyos szervezeti renyhésége, amellyel szemben áll a destruktív vallási szervezetek mindent átható vasfegyelme, ama törekvésük, hogy teljességgel uralmuk alá hajtsák híveiket, felszámolják a külvilággal való szabad kapcsolataikat. Az Oroszországi Föderáció belügyminisztériumának szakértői ezt úgy határozták meg, mint totalitarizmust, a tekintélynek való vak alárendelődés kultuszát, vasfegyelmű szervezettséget, a hívek életének minden mozzanata feletti általános ellenőrzést.

A Szerbszkijről elnevezett Társadalmi és Törvényszéki Pszichiátriai Tudományos Központban³ törvényszéki pszichiátriai vizsgálatot végeztek néhány személyen, akik a destruktív szervezetek tanításában rejlő eszmék alapján társadalmilag veszélyes cselekedeteket követtek el. Közöttük volt egy Jehova tanúja, aki megkísérelte megölni saját kiskorú gyermekét. A Jehova tanúi szervezet az oroszországi bejegyzése

óta eltelt alig négy év alatt az egész országot behálózta központjaival, száz és száz közösséget szervezve különböző városokban és járásokban. Szentpétervárral mellett, Szolnyecsnoje üdülővárosban egy volt úttörőtábor területén épült központjukban e közösségeket rendszeresen ellátják újságokkal és más irodalommal. E központ komputerébe összegyűjtik, onnan pedig Brooklyn városába (USA) továbbítják a teljes információt valamennyi »Jehova tanúja«-vá vált honfitársunkról és mindazokról, akik a »közösség« vonzáskörébe kerültek.

Az Oroszországban hivatalos támogatást elnyert, állami és helyi szervezetek támogatását bíró destruktív vallási szervezetek közül Nyugaton igen sokat notórius adócsalóként ismernek. Ezenkívül számos bírósági eljárás folyik ellenük a követőiknek okozott pszichés és fizikai károk, valamint különböző társadalom- és államellenes cselekedetek miatt, egészen az állami szervekbe való behatolásig és az államellenes összeesküvésig.”

A magas testület nevében meglepően alacsony szellemi színvonalon készült dokumentum, amely az Oroszországban ezerszámra terjedő szélsőbal- és szélsőjobboldali sajtótermékek paranoiás, etatista – ráadásul mindig feltétlenül nyugati példákra hivatkozó – érvelését alkalmazza, végül az állami szintű diszkrimináció elnöki rendeletekkel és jellegzetesen szovjet bizottságosdival biztosított bevezetése céljából 1996 decemberében a következő javaslatot terjesztette Jelcin elnök elé.

„Az állam vallási biztonságának megteremtésére az Oroszországi Föderáció Szövetségi Gyűlésének állami dumája feltétlenül szükségesnek tartja:

1. Az európai államok többségéhez hasonlóan ki kell emelni a hagyományosan kultúraformáló vallásokat, a hívő lakosság többségének egyházait.

2. Az Oroszországi Föderáció kormánya mellett a hagyományos vallások alapján hozzanak létre egy meghatalmazott konfesszióközi szakértői bizottságot, amely majd hivatalos értékelést ad arról, hogy a vallási szervezetek, egyházak, hitoktató és hiterjesztő programok miként hatnak a társadalom, a család, az állampolgárok egészségére.

3. Törvényi korlátozással vagy működésüknek – az állampolgárok egészségére gyakorolt káros hatása miatt – betiltásával meg kell előzni, hogy a lakosságot bevonják a destruktív vallási szekták tevékenységébe. Számos más ország példáját követve felül kell vizsgálni a destruktív vallási szervezetek tevékenységéről az állampolgárok házasságkötésekor alkalmazott információs procedúrát. Az alapfokú tanintézetek oktatási programjába fakultatív, profilaktikus előadás-sorozatokat kell beilleszteni bizonyos vallási szervezetekről és azoknak Oroszország polgá-

raira, a családokra, a társadalom egészségére nézve káros tevékenységéről.

4. Szövetségi törvénytervezetet kell kidolgozni az Oroszországi Föderáció büntető törvénykönyvének módosítására, hogy lehetővé váljon azok büntetőjogi felelősségre vonása, akik részt vesznek a betiltott destruktív vallási szervezetek tevékenységében.”

És ezen a ponton az orosz törvényhozók elérkeztek a szovjet büntető törvénykönyv hírhedt cikkeleihez, pontosabban a politikai foglyok elítélésére szolgáló (sztálini) 58., illetve (brezsnyevi) 70. törvény cikk modernizált változatához: az államilag jóváhagyott és ellenőrzött ideológiától való eltérés büntetőjogi szankcionálásához. Javaslatuk további pontjaiban a „destruktív vallási csoportok” képviselőinek szakértői kényszervizsgálatát, a tömegkommunikációs eszközöknek adott iránymutatást kérik a kormánytól. A centralizált-etatista diszkrimináció jegyében pedig külön javasolják, hogy az orosz Biztonsági Tanács hozzon létre bizottságot az Oroszországban működő destruktív vallási szervezetek tevékenységének és gazdálkodásának ellenőrzésére. A belügyminisztériumnak pedig a felhívásnak az állami дума nevében fellépő, de anonimitásba burkolózó szerzői azt a feladatot szánják, hogy „törvényességi és koordinációs céllal hozzanak létre különleges alakulatot, amely a destruktív vallási szervezetek törvénybe ütköző cselekedeteit” szankcionálja. A törvényhozás és az elnöki adminisztráció heves konfliktusaihoz képest már-már behízselő felhívás ezekkel a szavakkal fejeződik be: „Az állami дума arra kéri önt, hogy az orosz társadalom vallási biztonságát tekintse a nemzeti biztonság fontos prioritásának, a katonai, politikai, gazdasági, ökológiai és társadalmi biztonság mellett.”

*

Ezt a dokumentumot az állami дума törvény-előkészítő bizottságainak fél éves munkája követte. Az ennek eredményeképpen megszületett törvény „felsőházi” elfogadásának másnapján indulatosan reagált a másik oldal: az egykori másként gondolkodóknak az orosz parlamentben megmaradt (sőt magára maradt) kis csoportja, akik ideológusa az egyházi feletesei által papi méltóságától megfosztott Gleb Jakunyin atya. Érvelésük minden elemzésnél pontosabban összefoglalja a törvény diszkriminatív mozzanatait.

„A »LELKIISMERETI SZABADSÁG« BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE

Az állami дума, durván megsértve a saját maga által elfogadott törvényt, hónapok óta nem hajlandó kinevezni az *(Oroszországi Föderáció)* emberjogi biztosát. És ezen nem lehet csodálkozni. A képviselők túlnyomó többsége a napnál világosabban megmutatta az emberi jogokhoz való viszonyát azzal, hogy második olvasatban megszavazta »A lelkiismereti szabadságról és a vallási közösségekről« szóló törvénytervezetet.

Ez gyakorlatilag újjáéleszti a szovjet valláspolitikát, azzal a különbséggel, hogy a kommunista ideológia helyett ma az *(ortodox)* egyházi ideológia uralmát, annak

következményeként pedig a más hitűek⁴ diszkriminációját mondja ki. Az új törvénytervezet számos megállapítása ellentétes az orosz alkotmánnyal, elsősorban az összes vallási közösség törvény előtti egyenlőségének elvével. A törvénytervezet 8. cikkelye értelmében az Oroszországi Föderáció kormánya az »összoroszági szervezetek« különleges státusát biztosítja ama közösségek számára, amelyeket ötven évvel ezelőtt engedélyeztek –

amikor Lavrenyij Berija döntött a vallási ügyekben. A különleges státussal felhatalmazott szervezetek az egyház és az állam elválasztásának alkotmányos előírását megsértve jogot kapnak arra, hogy beavatkozzanak az államhatalmi szervek tevékenységébe, és döntsenek a hasonló privilégiumokkal nem rendelkező vallási vezetőik sorsáról.

Másrészt a törvényjavaslatban »csoportok« néven emlegetett vallási közösségek, amelyek »az adott területen« tizenöt évnél rövidebb ideje működnek, nem jegyezhetők be. Ezeket a törvényjavaslat megfosztja a jogi személyeknek az alkotmányban – mind az orosz, mind a külföldi állampolgárok számára – garantált státusától (9. pont). A törvénybe iktatott önkénynek így áldozatul eshetnek mindazon ortodox, protestáns, muzulmán, zsidó és más egyesülések is, amelyek a totalitárius rendszer összeomlása után jöttek létre.

Diszkrimináció éri a külföldi állampolgárokat, akik vallásos tevékenységüket ezután – alkotmánysértő módon – csak bejegyzett oroszországi szervezetek kezei között végezhetik. És ez még nem minden. Azáltal, hogy a törvénytervezet csak az adott konfesszió követői körében engedélyez hitoktatást és vallási nevelést (5. és 6. pont), gyakorlatilag kimondja minden misszionáriusi tevékenység tiltását. Ez pedig ellentétben áll a szabad vallásgyakorlásnak az Emberi Jogok Deklarációjában lefektetett elvével. Szint-

úgy ellentmond a nemzetközi jogi normáknak a törvénytervezet ama pontja, amely megtiltja, hogy a vallási közösségek a szülők hozzájárulása nélkül (3. pont) »gyermekkorúakat« (tizennégy év alattiakat) részesítsenek hitoktatásban. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az ellenőrzéssel megbízott szervek a kamaszkorú gyermekeknek az istentiszteleteken való részvételéhez, a vasárnapi iskolák látogatásához stb. mindkét szülőtől megfelelően hitelesített, írásos hozzájárulást követelhetnek; még akkor is, ha erre esetleg csak az egyik szülő vagy nagyszülő buzdítására kerül sor. A lelkiismereti szabadság védelmére alakult bizottság kifejezi ama meggyőződését, hogy Oroszország elnöke, mint az alkotmány letéteményese, nem írhat alá ilyen törvényt.”

Az ügyre való több száz írásos reagálás közül érdemes megismernünk egy másik ellenző véleményével. Annak illusztrálására, hogy az indulat néha alighanem többet árt, mint használ az ügynek. Az *Express-Hronyika* című hetilapban, az egykori szovjet emberjogi mozgalom egyetlen, mindmáig fennmaradt orgánumban 1997. július 11-én megjelent írás az állami дума kevés megmaradt demokrata képviselőjének egyike, Valerij Borscsov stábjában keletkezett.

„LEV LEVINSZON: A KLERIKÁLIS BOLSEVIZMUS ELŐRENYOMULÁSA

A Föderáció Tanácsa (a kétkamarás orosz parlament »felsőháza«) elfogadta »A vallásszabadságról és a vallási közösségekről« szóló törvényt.

Csak idézőjelesen lehet »parlamentnek« nevezni az »erős állam« és a „központosított gazdaság” híveinek társaságát, akik (mindkét házban abszolút többséggel) megszavazták a velejéig alkotmányellenes törvényt, visszavetve ezzel Oroszországot az 1947-től 1982-ig tartó, számukra édes emlékű korszakba. Pontosán ezt az időt, az 1947-es évet választották a törvényhozók a »tradicionális vallás« kritériumául, és az 1982-es esztendőt tették meg annak az évnek, amelynek hivatalos vallásait ma létjogosultnak ismerik el. Az összes más konfesszió valamennyi híve elveszíti a jogot vallása gyakorlására; még bázisközösségekben sem gyülekezhetnek.

A jezsuitáknak meg a szcientológiai egyház híveinek különben arra még lesz lehetőségük, hogy valami magánlakásban, a konyhában összejöjjenek, miután erről értesítették a megfelelő szerveket – ezeket egyébként a törvénytervezet szégyenlősen helyi önkormányzati szerveknek titulálja, noha a történelmi kontinuitás nevében természetesebb lett volna a val-

„A JEZSUITÁKNAK MEG A SZCIENTOLÓGIAI EGYHÁZ HÍVEINEK KÜLÖNBEN ARRA MÉG LESZ LEHETŐSÉGÜK, HOGY VALAMI MAGÁN-LAKÁSBAN, A KONYHÁBAN ÖSSZEJÖJJENEK, MIUTÁN ERRŐL ÉRTESETTÉK A MEGFELELŐ SZERVEKET.”

lasi másként gondolkodók megfigyelését visszaadni a megfelelő hivatalnak.⁵ Az üzbég vezetés ebben például sokkal nagyobb következetességet tanúsított, amikor a helyi biztonsági hivatal elszigetelte a társadalomtól az Üzbegisztánban működő valamennyi keresztény egyházat, kivéve a zavartalanul virágzó ortodox közösségeket. Ezt, mint a régi szép időkben, főleg a nemzetbiztonsági, pontosabban »vallásbiztonsági« szempontok érvényesítésére beépített informátorai segítségével érte el.

A misszionáriusi tevékenységet a törvényre emelt törvénytelenség új keletű oroszországi mintapéldánya is megtiltja, amikor csak »saját hívei« között engedélyezi a vallási nevelést és a hittan oktatását. Ily módon már nem vagyunk messze Üzbegisztántól, ahol a taskenti Hit Szava-templom igehirdetőjének felhívása – »Vigyétek el az Evangéliumot mindenkihez!« – a gyülekezet működési engedélyébe került. (...)

A kommunista párt, a Liberális Demokrata Párt és a Házunk, Oroszország Párt képviselői egyszerűen köptek rá, hogy Oroszország világi állam, hogy az alkotmány 14. pontja kimondja a vallásos egyesületek törvény előtti egyenlőségét, 28. pontja mindenki, többek között a külföldi állampolgárok számára is biztosítja a jogot, hogy korlátozás nélkül terjeszthesse vallási meggyőződését. Miként arra is, hogy az alaptörvény tiltja a vallási felsőbbrendűség hirdetését (29. pont), kimondja az állampolgárok szabad egyesülési jogát (30. pont); ugyanez a cikkely biztosítja mindenki számára a jogot, hogy vagyonával másokkal együtt vagy önállóan rendelkezzen (vagyis jogi személyként azt bejegyeztethesse).

Vajon kiket illet akkor a törvény címében meghirdetett lelkiismereti szabadság? A válasz túlságosan szembeszökő, miként mindenhol szembeszökő a betonszörnyeteg, amelyet Moszkva »pravoszláv polgármestere« emeltetett az adófizetők pénzén.⁶ A törvényjavaslat preambulumban a mai orosz kultúra elidegeníthetetlen részének minősített ortodoxia egyre mélyebben behatol majd az iskolákba, a hadseregbe, a börtönökbe. És Krisztus csendőrei ott lesznek minden »helytelen« film előadásán, hogy betiltsák a vetítést. Az igaz hittól elhajlókkal pedig a belügyi rendfenntartó alakulatok gumibotjaival számolnak majd le, és miközben rakétahordozókat és atom-tenger-alattjárókat szentelnek fel, elmeegógyintézeti kényszergyógykezeltésre fogják küldeni a más hitűeket, miközben banditák módjára lépnek fel Jeruzsálemben; a Külföldi Ortodox Egyház egyik templomát már el is foglalták a napokban.⁷

Miközben a túlon túl jóhiszemű tömegkommunikáció készségesen terjeszti a »totalitárius szektákról« szóló rémtörténeteket (noha az orosz főügyészen az új vallási szervezetek egyetlen közbűntényes tettet sem regisztráltak), a lelkiismereti szabadság új verziója szerint tág tér nyílik az igazi bűnösök előtt.” És itt a vitairat szerzője egy kiskorú fiúkat megrontó, ám egyházi felettesei által nem büntetett ortodox szerzetes ügyét kezdi boncolni, megemlíti olyan eseteket, amikor a kolostorba érkező adóellenőrt kiátkozták a szószékről, s nem mulasztja el felhánytorgatni a moszkvai patriarchátus jogtanácsosának KGB-s múltját sem.

A törvény körül kirobbant vita rengeteg ilyen, látszólag partikuláris ügyet hozott a felszínre. De ráirányította a figyelmet a szovjet korszakban hitükért lágerbüntetésre ítélt emberek ma is súlyos helyzetére: a moszkvai bíróságokon jelenleg is több per folyik, amelyekben az Oroszországban több mint száz éve működő baptista, adventista egyház, a Krisna-hívők és Jehova tanúi állnak szemben a térítők munkájukat jogi úton is akadályozni próbáló ortodox közösségekkel. Az utóbbiak egyre gyakrabban igen kétes külföldi vallástudósokat idéznek meg tanúnak a „szekták” elleni küzdelem jelszavát zászlajukra tűző egyházi férfiak környezetéből. Egy moszkvai bíróságon nemrég annak a német közösségnek a képviselője adott „szakvéleményt”, amelynek tagjai úgy tartják: a jehovisták maguk tehetnek róla, hogy a náci Németországban koncentrációs táborba kerültek – nem kellett volna kitarítaniuk káros rögeszméik mellett.

*

A sok tekintetben tisztázatlan társadalmi viszonyok közepette veszélyezteti a törekeny orosz társadalmi békét a törvénytervezetben kiemelt négy egyház, az ortodox, a muzulmán, a buddhista és az izraelita egyházi vezetők egy részének reagálása is. A muzulmán főpapok „sajnálkozással vették tudomásul”, hogy Jelcin elnök nem írta alá a döntést. Az ortodox egyház élén álló kilenc tagú Szent Szinódus pedig hevesen tiltakozott ez ellen. Reagálásukból akarva-akaratlanul fel kell figyelniük arra a ma is érezhető kárra, amelyet a szovjet korszak egyházi vezetőinek a politikai rendőrséggel való – akkor csakugyan elkerülhetetlen – kapcsolata okozott: a főpapi nyilatkozatok a vallási dogmákon (az ortodoxia hagyományos kivételeségességén) túl is félreismertetlenül a szovjet típusú felsőbbrendűség és kizárólagosság hangulatát

A FŐPAP, AKI TAGADJA, HOGY A TÖRVÉNY ELŐTERJESZTÉSE SORÁN AZ EGYHÁZ EGYÜTTMŰKÖDÖTT A KOMMUNISTÁKKAL, ÚGY VÉLI, HELYTELEN DISZKRIMINÁCIÓNAK MINŐSÍTENI, HOGY A PREAMBULUM KIEMEL NÉGY, OROSZORSZÁGBAN HONOS VALLÁST.

árasztják. Ez a vallás- és szólásszabadságról szóló törvény elnöki elutasítását leplezetlenül személyes vesereségként megélt II. Alekszjire, Moszkva és egész Oroszország pátriárkájára is érvényes, aki az elnöki vétőt hazája számára a NATO keleti kiterjesztéséhez hasonló horderejű tragédiának nevezte. A főpap, megsértve a Kreml és az ortodox egyház között évek óta kifogástalanul működő, kulisszák mögötti egyezményt, most először nyilvánosan bírálta Jelcin elnököt – amire még az orosz parlament 1993. októberi szétlövésére nyomán sem szánta el magát. A baltikumi német származású s egyházában már csak emiatt – és az elmúlt rendszer vezetésével való kapcsolata miatt – is folyamatos bizonyítási kényszerben tevékenykedő II. Alekszjij 1997. augusztus 5-én az *Izvesztyij*nek adott nyilatkozatában például így érvelt: „Megmondtam Borisz Nyikolajevicsnek, mi nem értünk egyet azzal, hogy a törvény diszkriminatív. Lehet, hogy nem felel meg az amerikai modellnek, az európai modellnek viszont igen. Egész sor ország törvényhozása megkülönbözteti a hagyományos vallásokat. Az államvallásokat. Például Görögországban, Írországban, Svédországban, Angliában, Spanyolországban, Olaszországban, Portugáliában.”

A főpap, aki tagadja, hogy a törvény előterjesztése során az egyház együttműködött a kommunistákkal, úgy véli, helytelen diszkriminációnak minősíteni, hogy a preambulum kiemelt négy, Oroszországban honos vallást: „...a preambulumnak nincs törvényi hatálya, magában a törvényben pedig az szerepel, hogy a törvény előtt minden vallás egyenlő. (...) Ugyanakkor nem tehetünk egyenlőségeletet a hívők 60 százalékat tömörítő orosz ortodox egyház és például az AUM Shinrikio közé”. II. Alekszjij nyilatkozatában már-már bolsevik fölényrel söpri le az asztalról az Oroszországban közel háromszáz éve tevékenykedő katolikus egyházat is: „Hol látja maga a mai Oroszországban a katolikusok történelmi jelenlétét? A forradalom előtti Orosz Birodalomban a katolikusok főleg Lengyelországban éltek, ma azonban nem lehet olyat állítani, hogy a jelenlegi Oroszország számára hagyományos vallási közösséget alkotnának. Ha vannak is nálunk katolikusok, főleg a diplomáciai testületben.” Moszkva és egész Oroszország pátriárkája ideológiai ellenfeleinek címkézésében is elragadtatja magát: „A törvény ellenzői teret akarnak adni az utóbbi időben egész Oroszországot elárasztó szektáknak és vallási csoportoknak. E szekták célja nem Oroszország felvirágoztatása, hanem a vallási konkoly elhintése: vizályt akarnak szítani közöttünk. Ez

mélységes meggyőződés. Valakinek nagyon fontos az orosz társadalom megosztása. Márpedig mindig az egységben az erő. Nyugaton egyesek nyilvánvalóan veszélyt látnak a mi egységünkben.”

*

Hasonlóképpen érvel népes hallgatóság előtt tartott vidéki nagygyűlésein Gennagyij Zjuganov, a tizenhét orosz kommunista párt legnagyobbikának elnöke, aki Jelcin lemondását követeli, amiért a választás- és szólásszabadságról szóló törvény ügyében saját honfitársaival szemben az elnöki aláírás esetére segélymegvonással fenyegetőző Washington és a Vatikán érveit részesítette előnyben. Ezzel jórészt egyetértenek azok a néhány éve még politikailag is befolyásos nyugati, főleg amerikai baloldali értelmiségiek, akik a törvény körül kibörtant vitában az Oroszország belügyeibe való beavatkozással vádolják az elnöki vétőt szorgalmazó kormányokat. Az ilyen típusú megnyilvánulások – az Interneten több ezer agresszív hangvételű írás kering ebben a szellemenben!⁸ – újra megerősíteni látszanak a nyugati, ún. „revizionista” történészeknek és politológusoknak a Szovjetunió felbomlásával meggyengült pozícióit; ők úgy vélik, a szovjet rendszer „hibái” és „tévedései” ellenére is a nyugati társadalmak valódi, igazságos alternatívája maradt.

Mindehhez talán még annyit kell hozzátenni, hogy a hatályos oroszországi törvények alkalmasak a vallási csoportok égisze alatt elkövetett bűncselekmények szankcionálására. A kötelező ateizmus hét évtizede után valóban heves vallási reneszánsz, az emberek időnként elképesztő hiszékenysége és az egyes – a plurális demokráciákban előfordulónál nem gyakoribb – bűnesetek ellenére a szakemberek nem látják szükségesnek külön erre vonatkozó törvénytervezet kidolgozását.

JEGYZETEK

1. Ezt később Mihail Mengyelejev az *Express-Hronyika* 1997. július 25-i számában azzal magyarázta, hogy „a moszkvai patriarchátus nagy valószínűséggel ígéretet tett Zjuganovnak és Zsirinovszkijnak, hogy éppoly hűségesen fogja szolgálni őket, ahogy Sztálint, Hruscsovot, Brezsnyevet és Andropovot kiszolgált”. Egyházi körökben is az a hír járja, hogy a törvény a duma kommunista frakciójának kezdeményezésére született és a

reménybeli elnöki választási kampány céljait szolgálja. *L. Patriarch – tozse gyemokrat. Kommerszant–Daily*, 1997. július 30.

2. Ez jellegzetesen szovjet hagyomány: a „nép követeli” gesztusa, amely a politikai leszámolásoknak is elmaradhatatlan része volt a kirakatperekktől egészen Borisz Paszternaknak az írószövetségből való kizárásáig.
3. Ennek az intézetnek már az említése is sokkolhatja az orosz olvasót, hiszen az SZKP központi bizottsága és a KGB megbízásából évtizedeken át itt végezték azokat az elmeszakorvosi vizsgálatokat, amelyek alapján teljesen egészséges embereket – a politikai ellenzék tagjait – zárt intézeti kezelésre ítélték.
4. Az orosz eredetiben szokatlan „inokoverujucsije” kifejezésnek rendkívül nagy politikai, sőt érzelmi konnotációja van, mivel az egykor a szovjet rendszer ellen küzdő kevesek elnevezésére használt „másként gondolkodó” – „inokomiszljacsij” – szót idézi. A fogalomnak pedig még ma is igen nagy a presztízse Oroszországban, miközben maguk a másként gondolkodók szinte teljesen kiszorultak a politikai elitből.
5. Természetesen a KGB-ről van szó, amely a szovjet birodalomnak nagyrészt a Sztálin-korszakban kialakult etnikai szerveződése miatt a vallási közösségeket – elsősorban a különböző felekezetű ukrainai, a krími tatár, a zsidó és részben a muzulmán hívők gyülekezeteit – nem annyira a kötelező ateizmus, mint inkább a birodalmi princípium és a szovjet–orosz felsőbbrendűség elleni lázadásként kezelte.
6. A szerző a sztálini korszakban megsemmisített és nemrég újra felépített Üdvözítő Krisztus-templomra utal.
7. Az ortodox egyházak rangsorában csak az ötödik helyet elfoglaló moszkvai patriarchátus elvi állásfoglalása szerint a kommunizmus bukásával megszűnt a külföldi orosz ortodox közösségek létjogosultsága. II. Alekszij nemrég jeruzsálemi útja alkalmával kísérete verekedésbe keveredett az ottani ortodox közösség előljáróival, akik a „KGB-seknek” nyilvánított vendégeket nem akarták beengedni a templomukba; ezt végül a helyi palesztin karhatalom biztosította a főpap számára.
8. Talán egyetlen ellenvéleményt érdemes idézni, bizonyos Mickey Berdy Internet-beli hozzászólását a szenvedélyes vitához: „I do want Jimmy Swaggert and Hare Krishna to have the same rights as Orthodox Christianity in Russia. A couple of years ago I went to a fundamentalist Christian service in a downtown Moscow movie theatre. The service sure didn't speak to my soul, but the very mixed congregation seemed to find solace. Who am I to say, indeed.”